

Kurs i tradisjonell interiørmaling på Røros

Et av kursene under «Håndverksdager på Røros 2012» handlet om tradisjonell interiørmaling i Norge. I perioden 22.-26.08.12 fulgte 14 ivrige deltakere malerikonservator Jon Brønnes engasjerte innføring i fagområdet. Brønne holdt i løpet av kurset forelesninger om interiørmaleriets historie i Norge, om norsk bruk av pigmenter, om tradisjonelle bindemidler i interiørmaling og om tapethistorie. Resten av tiden fikk deltakerne prøve seg på ulike praktiske oppgaver, supplert med bakgrunnsinformasjon og gode råd. Norsk handverksutvikling var med for å dokumentere med videoopptak og fotografering undervegs.

Instruktør Jon Brønne viser fargeprøver av pigmenter hovedsakelig fra Røros-området.

De lokale pigmentene Brønne hadde funnet på Røros er jernoksider. Pigmentene var sluppet mange ganger med vann. Ved å ha pigment i en blikkboks på bålet i en halvtime hadde han laget brent umbra. Dette pigmentet kunne tilskuerne se var ganske annerledes enn det rå pigmentet som var utgangspunktet.

Rengjøring før maling

Forarbeidet er svært viktig. Deltakerne ble i løpet av kurset stadig minnet på at nedvasking og avfetting må gjøres før maling for å få et godt resultat. Salmiak er i denne sammenheng svært anvendelig. Rødsprit kan også brukes for å sikre bedre heft på tidligere malt overflate.

Ingredienser for tillaging av maling. I glasset til høyre er det kalkpasta.

Riving av pigmenter

For å få finfordelt pigment ble det brukt en såkalt løper av glass og en marmorplate. Pigmentet rives med vann eller olje, avhengig av om pigmentet skal brukes i lim- eller linoljemaling. En palettkniv brukes innimellom for å ta sammen pigmentvellingen for videre bearbeiding med løperen. Prosessen fortsetter til pigmentet er jevnt finfordelt. Det er best å lage separate pastaer og oppbevare disse på glass. Litt vann på toppen på oljepastaer kan hindre snerkdannelse.

Her rives gult pigment til gul maling til vegg i Stor-Margrittstugu.

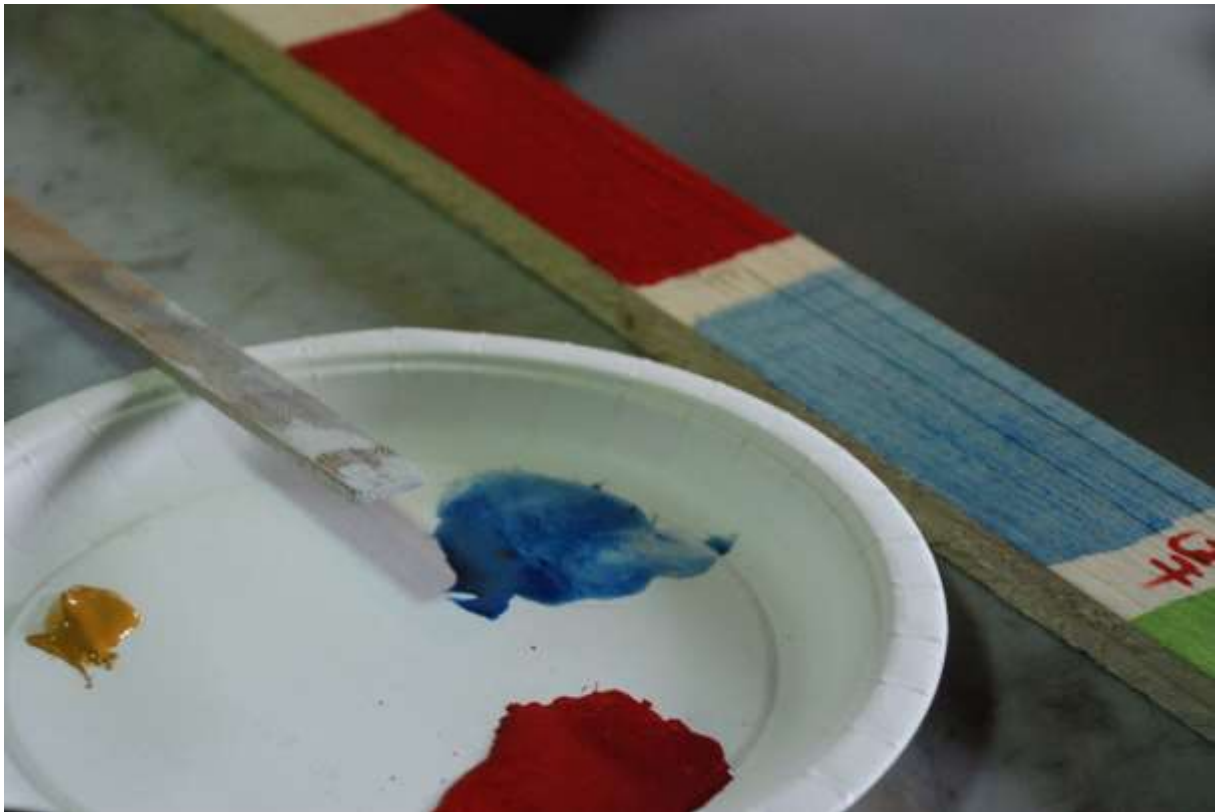

Riving av svart pigment (kjørnrøk) til gammelrosa veggmaling til gang i Stor-Magrittstuggu.

Brekking av farger

For å lære litt om brekking av farger fikk deltakerne lage små blandinger av ulike pigmenter og mengder bindemiddel. Ut fra små mengder kan man se omtrentlig prosentvis blanding man må bruke når større mengde maling skal blandes. Ofte trengs det lite av en brekkfarge. En ½ desiliter kan være nok til fem liter maling.

Brønne fortalte at historisk har malere i Norge klart seg med forholdsvis få pigmenter, men de pleide å brette farger ved å bruke 2-3 pigmenter. I Danmark ble det i langt større grad brukt rene farger.

Dekkevne til ulike pigmenter testes.

Brytningsindeksen i pigmentene varierer avhengig av hvilket bindemiddel som brukes.

Fargen blir mindre sterk når den er slemmet i vann og mye av vannet følger med i oppstrøket. Når fargen smitter når man gnir med fingeren på den tørre malingsprøven, er det brukt for mye pigment. Fargen vil også oppføre seg annerledes på malt og glatt underlag enn på et sugende underlag.

Lage linoljemalinger

Til stuetaket ble det laget en hvit linoljemaling av kokt linolje med titanhvitt som pigment. Litt sikkativ (2%) ble tilsatt for bedre tørking. Andre strøket fikk høyere glans ved at malingen ble tilsatt litt standolje (godt kokt linolje).

Sinkhvitt har mindre dekkevne enn titanhvitt, men holder seg hvit. Det er vanlig å blande disse hvitpigmentene (80% titan og 20% sink) for å få en maling med ønskede egenskaper. En liten mengde Kjørnrøk i hvitmalingen kan gi fargen et lite blåstikk som oppleves som hvitt.

Til det lille gangtaket ble det laget en matt linoljemaling ved at malingen ble tilsatt kritt og deretter tynnet med White spirit. Hvor mye kritt som kan tilsettes avhenger bl.a. av pigmentets evne til å ta opp olje. Pigmenter som tar opp lite olje gir en mager maling som gulner mindre. Pigmenter som gul oker kan absorbere mer olje enn egen vekt.

Stopling er en annen metode for å få matt effekt. Dette må gjøres kort tid etter påføring av siste malingsstrøk.

Revet gult pigment med olje mikses sammen med malingsbasen.

Litt rødsprit tilsettes for å bryte ned overflatespenningen i blandingen og få det finfordelte pigmentet til å blande seg med øvrige ingredienser.

Strøk nummer to med lysgul veggmalning.

Til den lyse gule malingen ble det revet gult pigment og sinkhvitt pigment. Linoljen vil også gi malingen et gulpreg.

Brønne anbefalte deltakerne til å bruke to pensler ved maling av vegger. Det er snakk om en rund pensel for påføring av maling og en fordriver (flat og bred pensel). Etter god utstryking av malingen på panelbordet drar man den tørre penselen (fordriveren) nedover bordet og gjerne lett oppover igjen. Overskudd av maling tørkes av på en fille. Filler o.a. med linoljesøl kan antenne og må derfor tas hånd om på en sikker måte.

Lage limmaling

Kritt og lim ble bløtlagt over natta i hver sin bøtte. Krittet hadde absorbert vannet og blitt som en pasta og limet var svellet ut. Limet ble varmet opp til flytende form og rørt godt sammen med krittet.

Limmaling påføres tak i Stor-Magrittstuggu. Krittet i limmaling har god dekkevne, så det kan være nok med ett strøk. Kursdeltakerne lærte at man ved maling med limmaling må arbeide raskt og dra malingen ut i hele panellengden. Stopper man penselstrøket undervegs, vil det bli synlige merker i malingen.

Fordi det var rester av sot i taket, ble det en del brune skjolder i det første strøket. Før påføring av et nytt strøk med limmaling kunne man ha påført en forsegling før neste strøk. Andre strøk ble påført dagen etter. De to strøkene dekket godt og vil antakelig holde seg fint i lang tid. Det er ikke mulig å overmale denne påføringen, så taket må vaskes ned med vann før maling kan skje på nytt.

Grågrønn limfarge strykes på stuevegg. Grønjordpigment, kritt og lim ble lagt i bløt over natta. Dette pigmentet er lite dekkende og må brekkes med et annet pigment, f.eks. umbra som gir fargen et gråstikk. Bruk av svart pigment til brekking må brukes med forsiktighet, da fargen fort kan bli sur. Det ble laget en fargepasta som ble tilsatt den hvite limmalingen til ønsket fargenyanse. Limfarger blir lysere når de tørker, så det er lurt å prøve seg fram ved å la små fargeprøver på papp tørke.

Det er god grunn til å lage nok maling til en bestemt jobb, siden det vanskelig å treffe akkurat ved neste forsøk. Et godt råd er at vindusveggen males til slutt, siden malingsresultatet på denne veggen er minst synlig. Blir det behov for å lage mer maling underveis, bør denne suppleringen påføres denne veggen, siden man da ikke så lett kan se nyanseforskjeller.

En del limmalinger kan poleres blanke med en klut eller en skinnbit.

Celluselim røres godt opp før blanding med øvrige ingredienser.

Limmaling (cellolusebasert) påføres peiskappe.

Det er ikke spenninger i limfarge, så den er fin å bruke på brannmurer o.l. Svak limmaling laget av celluloselim er egnet for bruk på mur. Til tre er det greit å bruke perlelim. Det er vanlig å seise muren med for eksempel grønnsåpevann eller en mager linoljemaling før påføring av limfargen. Etter seising må det males i løpet av få dager.

Emulsjonsmalinger

Temperamalinger eller eggemulsjoner ble tidligere brukt til malerier og i interiørmaling. Emulgeringsmiddelet er det som muliggjør miks av to ingredienser som vanligvis ikke lar seg blande. I eggtempera er det vispet egg som er bindemiddelet.

Blått pigment blandes med emulsjon av egg og melk.

Når man tilsetter linolje til egg- og melketempera og mikser dette sammen, blir det en eggoljetempera.

Kaseinmaling er laget med et eller annet melkeprodukt som bindemiddel og kan tynnes med vann. Den kan forsterkes og gjøres mer vannfast ved å tilsette olje. Tilsettes mye olje blir det etter hvert en olje-emulsjonsmaling. Kaseinoljetempera røres sammen av kasein (f.eks. kesam), kokt linolje og valgte pigmenter. Salmiak brukes for å få kaseinet til å blande seg med limet.

Felles for alle malingene som ble laget, unntatt linoljemalingen, er at de må brukes i løpet av kort tid etter tilvirkning. Lagring vil føre til at malingen råtner.

Sjablon- og strekdekor

Sjablondekor har vært mye brukt i norske interiører. Kursdeltakerne fikk velge mønstre for avtegning og utskjæring.

Maling til sjablonering og strekdekor kan lages med perlelim for å muliggjøre lett rengjøring med vann. Det er også mulig å bruke oljebasert maling til sjablonering.

Til påføring av maling ved sjablonering kan man bruke en sjablonpensel eller stopler. Dette er en pensel med kort skaft og rett bust. Skumplast kan også brukes. Malingen skal stoples på så tynt at bunnfargen skinner litt igjennom. Sjablonen må holdes tørr og ren for å unngå søl og dårlig dekor.

Et godt hjelpemiddel for å male fine streker på vegg er en linjal. En linjal kan lages av en trelast med høvlet skråkant på undersiden. Biter av sandpapir limes på baksiden for å unngå at linjalen sklir på underlaget.

Til strekdekor kan man bruke ulike pensler. Skråskjærte strekpensler, slepperter (korte pensler med lang bust), sverdslepere (skrå bust som ender i en spiss) og kunstnerpensler er eksempler på pensler som kan brukes. Særlig ved bruk av limfarge til strekmaling, er det viktig at penselen kan ta til seg mye maling for å ha nok til å trekke strek i linjalens lengde. Ved stopp for å dyppe penselen på nytt blir det lett «kladdete» skjøter i streken.

Her tegnes et mønster av som grunnlag for en likedan sjablong.

Ved hjelp av en sjablongkniv eller en skalpell skjæres det ut mønster i den opptegnede sjablongen.

Sjablongen forsterkes ved å påføre kvistlakk med en svamp.

Maling stoples på med en stopler.

Slik ble resultatet på papp.

Sjablongen flyttes for å fortsette med borden. Det er greit å ha et merke på sjablongen som viser hvor fortsettelsen skal komme.

Kurset ble avsluttet med foredrag om tapethistorie. Fornøyde kursdeltakere reiste formodentlig hjem for å skaffe seg mer erfaring med tradisjonell interiørmaling.